

לקוטי תורה • שבת שובה • מאמר 2

ביאור על שובה ישראל

ביאור על "שובה ישראל"

ל"הוי" הוא האלקים" יש שתי משמעויות: בתוך העולמות, שמו הנעלה של ה' ושמו כמלך מתאחדים כיחודא עילאה ויחודא תתאה; למעלה מן העולמות, גם הוי" אינו אלא "שם" וצמצום, ואלקים ביחס לעצמות ה'. התשובה של "שובה ישראל", מתוך רחמים ללא גבול, מגיעה לעצמות זו וממשיכה את שלוש עשרה מדות הרחמים, המתקנות את כל אצילות.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

[/likuteitorah.com/he/likutei-torah/shabbos-shuvah/2](https://likuteitorah.com/he/likutei-torah/shabbos-shuvah/2)

הנקודה

ל"הוי" הוא האלקים" יש שתי משמעויות: בתוך העולמות, שמו הנעלה של ה' ושמו כמלך מתאחדים כיחודא עילאה ויחודא תתאה; למעלה מן העולמות, גם הוי" אינו אלא "שם" וצמצום, ואלקים ביחס לעצמות ה'. התשובה של "שובה ישראל", מתוך רחמים ללא גבול, מגיעה לעצמות זו וממשיכה את שלוש עשרה מדות הרחמים, המתקנות את כל אצילות.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

ביאור זה מפתח את שתי הדרכים שבהן מתפרש "הוי" הוא האלקים" במאמר הקודם. משנה חסידים מסבירה שהוי" הוא זעיר אנפין ואלקים הוא נוקבא, אך גם זעיר אנפין עצמו נחשב אלקים ביחס לעתיק. הפירוש הראשון הוא שילוב השמות: אדנות בתוך הוי" היא יחודא עילאה, והוי" בתוך אדנות היא יחודא תתאה, שבה הביטול יורד אל הנבראים הנפרדים. אדנות ואלקים הם נוקבא, הדיבור העליון שאותיותיו מחלקות את הבריאה לנבראים רבים עד אין קץ, שאינם דומים זה לזה — מהמלאכים ועד שתי ידיו של האדם; הוי" ממשיך בהם ביטול, כשם שהשלום מחבר אש ומים. לעתיד לבוא, העלייה מלמטה תפנה את מקומה להמשכה מלמעלה, וגם הגוף שיקום בתחיית המתים ייוון מזיו השכינה, כפי שמשוה ניוון בהר. הפירוש השני עולה למעלה יותר: כל אצילות אינה אלא "שם" ביחס לעצמות ה'. רחמיו הבלתי מוגבלים של יעקב מגיעים לשם, וכך גם התשובה של "שובה ישראל": בכי כשל חנה, הנולד מכאב ומשמחה גם יחד, ממשיך את שלוש עשרה מדות הרחמים, את הסליחה ואת היו"ד של היראה, ומשיב את כל אצילות לתיקונה.

מבנה

1	הוי" ואלקים: שני שילובי השמות	11-2
	דברי משנה חסידים על שבע הפעמים "הוי" הוא האלקים"; שילוב אדנות בתוך הוי" והוי" בתוך אדנות כיחודא עילאה ויחודא תתאה; אלקים ואדנות כנוקבא, הדיבור העליון שממנו נובעים כל הנבראים הנפרדים והשונים זה מזה.	
2	פירוד, ביטול ולעתיד לבוא	31
	הי מחיה את הנבראים הנפרדים כמלך, ובכל זאת ממשיך בהם ביטול מהוי"; עלייה מלמטה והמשכה מלמעלה; לעתיד לבוא האור ישכון בגשמיות, והגוף שיקום בתחיית המתים ייוון מזיו השכינה. זהו הפירוש הראשון.	
3	הפירוש השני: הוי" אינו אלא שם	41
	גם אצילות, שהיא אלקות, אינה אלא "שם" ביחס לעצמות אין סוף; כל ספירה, אפילו חכמה, היא צמצום עצמי של אין סוף, כדוגמת "הגדול הגבור".	
4	תפילת יעקב ורחמים ללא גבול	51
	"אם יהיה אלקים עמדי" ו"והיה הוי" לי לאלקים" מבטאים את שני הפירושים; רחמיו של יעקב, בשונה מחסדו המדוד של אברהם, אינם מוגבלים.	
5	שובה ישראל: בכי, רחמים ותיקון אצילות	61
	חנה התפללה "עלי" הוי" בכי שנבע מכאב ומשמחה; רחמים כאלה ממשיכים את שלוש עשרה מדות הרחמים, את שתי בחינות הוי" של אריך אנפין וזעיר אנפין, את הסליחה ואת היו"ד של היראה, המשיבות לתיקונה את כל אצילות לאחר החטא.	

שילוב השמות שילוב הוי' באדנות / שילוב אדנות בהוי'

אותיות הוי' ואדנות מתחלפות זו בזו בשם משולב אחד. כאשר היו"ד של הוי' באה תחילה, הוי' גובר (יחודא עילאה); כאשר האל"ף של אדנות באה תחילה, אדנות גוברת (יחודא תתאה).

יחודא עילאה ויחודא תתאה יחודא עילאה ויחודא תתאה

ביחודא עילאה העולמות הנפרדים בטלים בתוך ה'; ביחודא תתאה אורו של ה' יורד ונמצא בתוך העולמות הנפרדים, וממשיך בהם ביטול.

נוקבא כדיבור עליון נוקבא — דבור עליון

מלכות, השמות אדנות ואלקים, פועלת בדומה לדיבור: לבוש חיצוני ונפרד, שאותיותיו וצירופיו מביאים לידי קיום אינספור נבראים נפרדים ושונים זה מזה.

הוי' כ"שם" אני הוי' הוא שמי

גם הוי', האלקות שבאצילות, אינו אלא שם, כמו שמו של אדם או זיו השמש, ביחס לעצמות אין סוף; ביחס לעצמות זו הוא "אלקים".

עולם התחייה עולם התחייה

העולם הבא שעליו אמרו חז"ל, שבו הגוף הגשמי יתקיים וייוון מזיו השכינה במקום ממזון.

רחמיו של יעקב רחמנות — מדת יעקב

בשונה מחסדו של אברהם, הנמדד לפי האהבה ולפי ערכו של המקבל, הרחמים אינם מוגבלים, ולכן הם מגיעים למעלה מהוי' עצמו.

שלוש עשרה מדות הרחמים י"ג מדות הרחמים

הרחמים ממשיכים אותן למטה; "הוי' הוי'" שבהן מתפרש כהוי' של אריך אנפין הקורא להוי' של זעיר אנפין, ומחדש את כל אצילות.

קטע 1 • 11-2

הוי' ואלקים: שני שילובי השמות

1 ביאור על שובת ישראל^{1,2}

ביאור על "שובת ישראל".

קטע זה הוא ביאור נוסף למאמר הקודם בלקוטי תורה על קריאתו של הושע: "שובת ישראל עד ה' אלקיך". הוא דן בשני הפירושים של המאמר ל"הוי' הוא האלקים", ומסביר אותם באמצעות קבלת השמות האלוקיים, תפילתו של יעקב ובכיה של חנה.

2 איתא במ"ח³ (מסכת יומא) בענין ז' פעמים⁴ הוי' הוא האלקים שאומרים בנעילת יטום הכפורים וז"ל

[וזו לשונן] הוי' ז"א הוא האלקים⁵ נוק' [נוקבא] כו' הוי' ז"א חזר להיות אלקים בעלותו אל עתיקא שלגבי העתיקא כאלהים חשוב עכ"ל [עד כאן לשונן].

נאמר במשנת חסידים (מסכת יומא), בעניין שבע הפעמים שאומרים "הוי' הוא האלקים" בנעילה של יום הכיפורים; ואלה דבריה: "הוי'" הוא ז"א; "הוא האלקים" — נוקבא וכו'. הוי', ז"א, חוזר ונעשה אלקים בעלייתו לעתיקא, שכן ביחס לעתיקא הוא נחשב לאלקים. עד כאן לשונן.

משנת חסידים היא חיבור קבלי המציג את שיטת האר"י בצורת מסכתות משנאות. במסכת יומא שלה, בסופה — כפי שמציינת הערת קה"ת — היא מפרשת את הפסוק "הוי' הוא האלקים", שאומרים שבע פעמים בסיום נעילת יום הכיפורים. לפי פירושה, "הוי'" הוא ז"א, המבנה של מדות, ו"אלקים" הוא נוקבא, המבנה הנקבי (מלכות). אולם ז"א עצמו נחשב ל"אלקים" כשהוא עולה לעתיקא, הפנימיות של כתר, מפני שלעומתו האור שבו הוא רק אור מצומצם ומוגבל.

והענין כי הנה יש ב' שילובים⁶ שילוב הוי' באד' ושילוב אד' בהוי' והם בחי' יחודא עילאה ותתאה כמ"ש (בליק"א [בלקוטי אמרים] ח"ב [חלק ב'])⁷ כי זהו כלל בפע"ח [בפרי עץ חיים]⁸ שאות ראשונה שבשם היא הגוברת כו'

והעניין הוא כך: יש שני שילובים — שילוב הוי' באד' ושילוב אד' בהוי' — והם בחינות יחודא עילאה ויחודא תתאה, כמבואר (בליקוטי אמרים [תניא], חלק ב). שכן זהו כלל בפרי עץ חיים: האות הראשונה בשם היא הגוברת וכו'.

אפשר לשלב את אותיות השמות הוי' ואד' בשני סדרים: להתחיל ב"י של הוי', או בא' של אד'. אלה יחודא עילאה, שבו העולם הוא כאין לעומת ה', ויחודא תתאה, שבו ה' נמצא בתוך קיומו של העולם, כפי שמבואר בתניא, חלק ב (שער היחוד והאמונה). הכלל המובא כאן הוא שהאות הראשונה בשם המשולב מורה איזה שם גובר; הערת קה"ת מציינת שכלל זה נמצא במשנת חסידים, ולא נמצא בפרי עץ חיים.

ונמצא כי שילוב אד' בהוי' שהיו"ד הוא אות ראשונה היא בחי' יחודא עילאה שבחי' הוי' גבר על בחי' אד' ונכלל שם אד'

נמצא ששילוב אד' בהוי', שבו יי היא האות הראשונה, הוא בחינת יחודא עילאה: בחינת הוי' גוברת על בחינת אד', ושם אד' נכלל בשם הוי'.

כשהי' באה ראשונה, שם הוי' מוביל ואד' נכלל בו. זוהי יחודא עילאה: אד', שם המלכות שדרכו העולמות מתקיימים, נכלל לגמרי בהוי', שם ה' כפי שהוא למעלה מן העולמות.

בשם הוי' ושילוב הוי' באדי' הוא יחודא תתאה שהא' היא אות ראשונה והרי שם אדי' גובר על שם הוי' (ועמ"ש בד"ה והקרבתם עולה אשה)

ואילו שילוב הוי' באדי' הוא יחודא תתאה, שבו א' היא האות הראשונה, ולכן שם אדי' גובר על שם הוי'. (ועיינו במה שנכתב במאמר המתחיל "והקרבתם עולה אשה".)

כשהא' באה ראשונה, אדי' מוביל והוי' נמשך ונכלל בו, כך שהאור של ה' שלמעלה מן העולמות נמצא בתוך התחום המוגבל של המלכות. זוהי יחודא תתאה. הסוגריים מפנים את הקורא למאמר על הפסוק "והקרבתם עולה אשה", להרחבה בעניין.

והענין כי הנה שם אדי' הוא שם אלקים ששניהם בחי' א' וכמ"ש במ"ח הנ"ל שאלקים הוא נוק' [נוקבא] כו'.

והעניין הוא כך: שם אדי' הוא שם אלקים, שכן שניהם בחינה אחת, כמובא במשנת חסידים הנ"ל, שאלקים הוא נוקבא וכו'.

אדי' ואלקים נחשבים כאן לבחינה אחת: שניהם שמות של מלכות, מדת המלכות, שדרכה אור ה' מוגבל והעולמות הנפרדים מתהווים. משום כך משנת חסידים יכולה לכנות את אלקים "נוקבא": נוקבא, המבנה הנקבי, היא מלכות.

והנה בחינת נוק' [נוקבא] הוא בחי' דבור שהוא נפרד ולבוש החיצון של הנפש ואינו דומה למחשבה עם היות שגם היא לבוש אל הנפש

והנה בחינת נוקבא היא בחינת הדיבור, שהוא נפרד ולבושו החיצוני של הנפש. הוא אינו דומה למחשבה, אף שגם היא לבוש של הנפש,

מלכות נמשלה לדיבור. הדיבור הוא הלבוש החיצוני של הנפש: הוא יוצא מן המדבר ועומד בנפרד ממנו, ואילו המחשבה, אף שגם היא לבוש של הנפש, נשארת בתוכה.

(אלא שהיא לבוש פנימי) ה"ז [הרי זה] כהדין קמצא⁹ דלבושא מיניה וביה¹⁰ שהמחשבה היא מתאחדת עם הנפש שכך הוא דרך וסדר בריאות הנפש המשכלת שחושבת ומהרהרת תמיד משא"כ הדיבור הוא רק לפעמים

(אלא שהיא לבוש פנימי); הרי זה כמאמר "אותו חגב שלבושו ממנו ובתוכו", שכן המחשבה מאוחדת עם הנפש, כי כך הוא האופן והסדר של בריאת הנפש המשכלת: היא חושבת ומהרהרת תמיד. הדיבור, לעומת זאת, מופיע רק לפעמים,

המחשבה היא לבוש פנימי: הנפש חושבת תמיד ואינה נטולת מחשבה, בדומה לחגב שבמאמר הארמי, ש"לבושו" צומח מגופו שלו. הדיבור, לעומתה, מופיע רק לפעמים.

ואף גם זה ברצון הנפש תליא מלתא שברצותה תתלבש כו' וכך הוא בחינת הנוק' [הנוקבא] שהיא מקור הנפרדים היא בחי' דבור עליון אותיות וצורפים המפרידים להיות התחלקות עולמות אין מספר אלף אלפים¹¹ כו'

ואף גם זה תלוי ברצון הנפש: כשהיא רוצה, היא מתלבשת [בדיבור] וכו'. וכך גם בחינת נוקבא, שהיא מקור הנבראים הנפרדים: היא בחינת הדיבור העליון, אותיות וצירופים המפרידים, ועל ידם נוצרת התחלקות לעולמות שאין להם מספר, "אלף אלפים" וכו',

גם הדיבור תלוי ברצון הנפש: היא מדברת רק כשהיא בוחרת בכך. כך גם הדיבור העליון, נוקבא או מלכות, הוא מקורם של כל הנבראים הנפרדים: אותיותיו וצירופיו מפרידים בין דבר לדבר ומולידים עולמות לאי־מספר, "אלף אלפים", כלשון דניאל על המלאכים המשרתים לפני ה'.

עד שהיו הנפרדים רבים מאד מאד הרבה מלאכים ונשמות כהנה וכהנה¹² כו' ואין ב' ברואים שוים¹³ כו'

עד שהנבראים הנפרדים נעשו רבים מאד מאד — מלאכים ונשמות רבים כל כך, ועוד רבים כמותם וכו'; ואין שני נבראים זהים וכו'.

ממקור זה נובעת ריבוי עצום של נבראים נפרדים — מלאכים ונשמות לאין מספר. אין שניים מהם זהים, בדומה לדברי חז"ל שאין שני בני אדם שווים במראם או בדעתם.

ומבשרי איזה ב' ידיים שבאדם אחת היא ימנית ואחת שמאלית ואינן דומות זו לזו ואפילו הבשר החופה על כל הגוף

ו"מבשרי אחזה": מבין שתי ידיי של אדם, אחת ימנית ואחת שמאלית, והן אינן דומות זו לזו; וגם הבשר המכסה את כל הגוף,

דברי איוב "מבשרי אחזה אלוה" מלמדים שאפשר ללמוד על האלוקות מגוף האדם. אפילו שתי ידיי של אדם אינן דומות: האחת ימנית והאחת שמאלית.

שהוא בשר א' יש בו מקומות יש מקום שהוא גבוה ויש שהוא נמוך כו' ויש טעמים לזה ע"ד הקבלה גם המחקרים חקרו ומצאו כן כו'.^{14, 15}

שהוא בשר אחד, יש בו מקומות: יש מקום שהוא גבוה ויש מקום שהוא נמוך וכו'. יש לכך טעמים על פי הקבלה, וגם החוקרים חקרו ומצאו כך וכו'.

אפילו בשרו של גוף אחד שונה ממקום למקום: במקום אחד הוא גבוה ובמקום אחר נמוך. הטקסט מציין שלכך יש טעמים על פי הקבלה, ושגם חוקרי הטבע הגיעו לאותה מסקנה: הגיוון טבוע בבריאה, עד לפרטיו של גוף יחיד.

קטע 2 • 31

פירוד, ביטול ולעתיד לבוא

3 ועדיין יש ריבוי התחלקות במלאכים כמו מחנה מיכאל באהבה¹⁶ ומחנה גבריאל ביראה¹⁷ כו' ובנשמות אברהם מדת אהבה ויצחק יראה¹⁸ כו'

בדומה לכך, יש ריבוי של חלוקה בין המלאכים, כגון מחנה מיכאל שמידתו אהבה ומחנה גבריאל שמידתו יראה וכו'; וכן בין הנשמות: אברהם, שמידתו אהבה, ויצחק, שמידתו יראה וכו'.

אותו מגוון קיים גם במלאכים וגם בנשמות. מחנה מיכאל עובד את ה' באהבה ומחנה גבריאל ביראה; בין האבות, אברהם מבטא אהבה ויצחק יראה, כפי שהפסוקים מכנים את אברהם "אוהבי" ואת ה' "פחד יצחק".

וכלם אין אחד דומה לחבירו כו' ושרש ומקור חיות הנבראים להיות התחלקות כל הבחינות הללו הוא דיבור העליון והיינו לפי שאינו ממשיך חיות להם

ובכל אחד מהם אין מי שדומה לחברו וכו'. שורש ומקור החיות של הנבראים, שממנו נובעת חלוקה זו לכל הבחינות הללו, הוא הדיבור העליון; כלומר, מפני שהוא אינו ממשיך להם חיות

אין שני נבראים דומים זה לזה, ומקור כל החלוקה הזאת הוא הדיבור העליון, מלכות. הסיבה לכך, שתובא בחלק הבא, היא שמלכות מחיה את הנבראים רק במתכונת של מלך.

אלא בבחי' מלך וכנודע מענין אין מלך בלא עם^{19, 20, 21} עוממות כו' דברים נפרדים כו' והוא ענין שם אד' ואלקים להיות אדון ואלקים תקיף כו'

אלא בבחינת מלך, כידוע מהעניין שאין מלך בלא עם: "עם" קשור ל"עוממות", כלומר דברים נפרדים וכו'. זהו ענינם של השמות אדנות ואלקים: להיות אדון ואלקים תקיף וכו'.

מלך זקוק לנתינים הנפרדים ממנו. באמירה הידועה "אין מלך בלא עם", דורשים את המילה "עם" כקשורה ל"עוממות" — הוויות מרוחקות מן המלך. השמות אדנות, שפירושו "אדון", ואלקים, שפירושו "תקיף", מבטאים את היחס בין השליט לנשלטים.

וזהו חיותם וקיומם שיהיה להם התהוות בפ"ע [בפני עצמו] אשר ע"כ הם מובדלים אחד מחבירו אך מכל מקום נמשך להם מלמעלה בחי' ביטול שעם היותם נפרדים יהיו בטלים

וזו חיותם וקיומם: שיהיה להם קיום עצמאי, ולכן הם נבדלים זה מזה. ואף על פי כן, נמשכת להם מלמעלה בחינת ביטול, כדי שגם בהיותם נפרדים יהיו בטלים,

עצם חייהם של הנבראים הוא קיום כמציאות נפרדת, כשכל אחד מובחן מחברו. ואף על פי כן, נמשכת להם מלמעלה מידה של ביטול, כדי שגם כמציאויות נפרדות יישארו בטלים לפני ה'.

וכמו שכתוב וצבא השמים לך משתחוים ומשכך [והמשכה] זו היא מבחינת הוי' וכענין המשל ופחד עמו עושה שלום²² במרומיו²³ שענין השלום הוא שאין מים מכבין כו'²⁴

כמו שכתוב: "וצבא השמים לך משתחוים"; והמשכה זו היא מבחינת הוי'. וכעין העניין של "המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו": השלום הוא שהמים אינם מכבים [את האש] וכו',

דברי נחמיה "וצבא השמים לך משתחוים" מתארים את ביטולם של צבא השמים, והוא נובע משם הוי'. המדרש מפרש את פסוקו של איוב, "המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו", כשלום שבין מיכאל, הקשור למים או לשלג, לבין גבריאל, הקשור לאש: המים אינם מכבים את האש, והאש אינה מכלה את המים.

לפי ששניהם בטלים במקורן מפני שנמשך בחי' המשל ופחד וזהו ענין שילוב הוי' באדנות כי

מפני ששניהם בטלים במקורם, כי נמשכת בהם בחינת "המשל ופחד". וזהו ענין שילוב הוי' באדנות; שכן

האש והמים יכולים להתקיים יחד מפני ששניהם בטלים במקורם, שבו נמשכת עליהם מלמעלה בחינת "המשל ופחד". ירידה זו של העליון אל התחתון היא עניינו של שילוב הוי' באדנות.

הנה כדי שיתחברו ב' בחי' עליון ותחתון צריך אחד מבי' דברים או שיגביה התחתון לעלות אל העליון או שירד העליון²⁵ וישפיל אי"ע [את עצמו] למטה אל התחתון

כדי ששתי בחינות, עליונה ותחתונה, יתחברו, נחוץ אחד משני דברים: או שהתחתון יתרומם ויעלה אל העליון, או שהעליון ירד וישפיל את עצמו אל התחתון.

זהו עיקרון כללי: אפשר לחבר בין בחינה עליונה לתחתונה בשתי דרכים בלבד. או שמעלים את התחתון אל העליון, או שהעליון משפיל את עצמו אל התחתון.

והנה שילוב הוי' באדנות היינו ענין ירידת והמשכת בחי' עליונה מלמעלה למטה שהוא בחינת ביטול הנמשך בנבראים להיותם נפרדים ובטלים כו' וכמו שיהיה לעי"ל [לעתיד לבוא] כי עין בעין יראו²⁶ כו' וראו כל בשר²⁷ כו'.

והנה, שילוב הוי' באדנות הוא ירידתה והמשכתה של בחינה עליונה מלמעלה למטה. זוהי בחינת הביטול הנמשכת בנבראים, כדי שיהיו נפרדים ובטלים וכו'. וכך יהיה לעתיד לבוא, כמו שכתוב: "כי עין בעין יראו" וכו', "וראו כל בשר" וכו'.

שילוב הוי' באדנות הוא הדרך השנייה: הבחינה העליונה יורדת, וכך נמשך ביטול אל הנבראים אף שהם נותרים נפרדים. במלואו יתקיים הדבר לעתיד לבוא, שעליו אומר ישעיהו "עין בעין יראו" ו"וראו כל בשר": גם הבשר הגשמי עצמו יראה אלקות.

שבגשמיות במקום העוה"ז יומשך אור עליון וע"ז נאמר נפלה לא תוסיף²⁸ קום פי' קום מלשון הגבהה ועליי [ועלייה] ממטה למעלה כענין עליות העולמות בשבת ויו"ט [יום טוב]

כלומר, בגשמיות, במקום של העולם הזה, יימשך אור עליון. ועל כך נאמר: "נפלה, לא תוסיף קום". פירוש הדבר הוא ש"קום" הוא לשון של הגבהה ועלייה מלמטה למעלה, כמו עליות העולמות בשבת וביום טוב,

כלומר, אור עליון יאיר בעולם הגשמי עצמו. קינת עמוס "נפלה, לא תוסיף קום" נקראת כאן באופן חדש: "קום" פירושו עלייה מלמטה למעלה, כמו עליית העולמות בשבת ובחגים.

דהיינו שילוב אדי' בהוי' ובבחי' זו של קום לא תוסיף עוד²⁹ אלא שיהיו המשכות מלמעלה למטה ובמקום החשך שם ישכון אור אי"ס ב"ה

שהיא שילוב אדי' בהוי'. ובבחינה זו של "קום" היא לא תוסיף עוד, אלא יהיו המשכות מלמעלה למטה, ובמקום החושך עצמו ישכון אור אין סוף ברוך הוא.

העלייה מלמטה היא שילוב אדי' בהוי', ובעתיד לבוא היא לא תהיה עוד הדרך; במקום זאת יימשך האור מלמעלה, כך שאור אין סוף ישכון במקום החושך עצמו. גם בתלמוד מתועדת קריאה של הפסוק הזה כקריאת נחמה: "נפלה ולא תוסיף לנפול עוד, קום בתולת ישראל".

והיינו כמארז"ל [כמאמר רבותינו זכרונם לברכה] על עוה"ב [עולם הבא] שהוא עולם התחי' שאין בו לא אכילה כו' אלא צדיקים יושבין³⁰ ונהנין כו'

וזהו כפי שאמרו רבותינו ז"ל על העולם הבא, שהוא עולם התחייה: "אין בו לא אכילה וכו', אלא צדיקים יושבים ומתענגים וכו'".

חז"ל מתארים את העולם הבא: אין בו אכילה או שתייה, "אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה". כאן העולם הבא מתפרש כעולם התחייה.

דודאי אין ר"ל [רוצה לומר] שיהיו ביטול האברים גשמיים דאי"כ מאי קמ"ל [קא משמע לך] שאין בו אכילה והרי הנשמה קודם בואה ג"כ לא היה בה אכילה ולא היה שייך בה כלל דבר מעניני עוה"ז

שהרי בוודאי אין הכוונה שהאברים הגשמיים יתבטלו; שאם כן, מה החידוש בכך שאין בו אכילה? הרי גם הנשמה לפני בואה לעולם לא אכלה, ולא היה שייך בה כלל דבר מעניני העולם הזה.

אין הכוונה שהגוף הגשמי יחדל מלהתקיים. אילו כך היה, לא היה חידוש בדברי חז"ל שאין אכילה, שהרי נשמה לפני כניסתה לגוף אינה אוכלת, ואין לה שייכות לעניני העולם.

אלא ודאי שיהיה גוף ואברים גשמיים (דעוה"ב [דעולם הבא] אינו ר"ל [רוצה לומר] ג"ע [גן עדן] עולם הנשמות אלא הוא עולם התחייה)³¹

אלא ודאי שיהיו גוף ואברים גשמיים. (שהרי "העולם הבא" אינו גן עדן, עולם הנשמות, אלא עולם התחייה.)

אם כן, בעולם הבא מוכרחים להיות גוף ואברים גשמיים. ההערה שבסוגריים הולכת לפי הדעה, שלפי הערת קה"ת היא דעת הרמב"ן, ש"העולם הבא" אינו גן עדן, עולם הנשמות, אלא העולם שלאחר התחייה.

וא"כ צריך להבין מאחר שאין בו אכילה כו' א"כ בריאת הגוף והאברים הם לריק ח"ו [חס ושלום]

ואם כן, צריך להבין: מאחר שאין בו אכילה וכו', נמצא שבריאת הגוף והאברים היא לריק, חס ושלום.

מתעוררת כאן שאלה: אם הגוף שקם לתחייה אינו אוכל ואינו שותה, נראה שאיבריו נבראו לריק.

אלא הענין שגם הגוף והאברים הגשמיים יהיו ניזונים מן הרוחניות ומה שהן נהנין מזיו השכינה נעשה

מזון לגוף ואברים הגשמיים קרביים ואצטומכא גשמיים כו'

אלא הענין הוא שגם הגוף והאיברים הגשמיים ייזונו מן הרוחניות; התענוג שהם מתענגים מזיו השכינה נעשה מזון לגוף ולאיברים הגשמיים, לקרביים ולקיבה הגשמיים וכו'.

התשובה היא שהגוף הגשמי עצמו ייזון מרוחניות. התענוג שהצדיקים מתענגים מזיו השכינה יהיה בעצמו מזון לגוף הגשמי ולאיבריו.

וכמו שהיה גבי משה בהר ארבעים יום³² שהיו גופו ואבריו גשמיים בשלימות אלא שהיו ניזונים מן

הרוחניות³³

וכפי שהיה אצל משה בהר במשך ארבעים יום: גופו ואבריו היו גשמיים בשלמות, ואף על פי כן ניזונו מן הרוחניות.

יש לכך תקדים: משה שהה בהר ארבעים יום כשגופו היה גשמי בשלמות, ובכל זאת לא אכל; והמדרש אומר שהוא ניזון מזיו השכינה.

רק דגבי משה אחר ירידתו מן ההר היו כלי הגוף צריכין למזון גשמי לפי שהעולם עדיין לא נזדכך כו'

משא"כ לע"ל [לעתיד לבוא] שיזדכך חומריות העולם וראו כל בשר כו'

אלא שבמקרה של משה, לאחר שירד מן ההר, איברי גופו נזקקו למזון גשמי, מפני שהעולם עדיין לא נזדכך וכו'. לא

כך יהיה לעתיד לבוא, כאשר החומריות של העולם תזדכך ו"כל בשר יראוי" וכו':

לאחר שמשה ירד מן ההר, גופו נזקק שוב למזון גשמי, מפני שהעולם עדיין לא נזדכך. לעתיד לבוא, כשהחומריות הגסה של העולם תזדכך ו"כל בשר יראוי", לא יהיה כך עוד.

אזי יהיה נמשך מזון עליון למטה גם במקום החשך באברים הגשמיים כנ"ל ובחי' זו אנו מבקשים ברי"ה

[בראש השנה] ויוהכ"פ [ויום הכפורים] ותמלוך אתה הוא ה' אלקינו כו'

אזי יימשך למטה מזון עליון, אפילו אל מקום החושך, אל האיברים הגשמיים, כנזכר לעיל. בחינה זו היא שאנו

מבקשים בראש השנה וביום הכיפורים: "ותמלוך אתה הוא ה' אלקינו" וכו';

אז יגיע המזון העליון אפילו אל מקום החושך, אל האיברים הגשמיים. על כך אנו מבקשים בתפילות ראש השנה ויום הכיפורים: "ותמלוך אתה הוא ה' אלקינו".

שבחיי הוא ובחיי הוי' אלקינו שהן בחיי ומדרגות עליונות מאור א"ס ב"ה תהיינה בבחינת מלוכה וגילוי שיהיה העולם מתנהג על ידן והיינו שיושפע מזון רוחני לכים ואברים הגשמיים

כלומר, שבחינת "הוא" ובחינת "הוי' אלקינו", שהן בחינות ומדרגות נעלות של אור אין סוף ברוך הוא, יהיו במצב של מלוכה וגילוי, כך שהעולם יתנהל באמצעותן; כלומר, שמזון רוחני יושפע אל האיברים והגפיים הגשמיים.

"הוא" ו"הוי' אלקינו" הן מדרגות נעלות של אור אין סוף. בתפילה אנו מבקשים שהן ימלכו בגלוי וינהיגו את העולם, כלומר, שמזון רוחני יושפע אפילו אל האיברים הגשמיים.

וזהו ענין פי' האי' של הויה הוא האלקים (ר"ל [רוצה לומר] ב' שילובים הנ"ל הכל הוא עדיין בכלל פי' אחד שבהוי' הוא האלקים דהיינו יחודא עילאה ויחודא תתאה): ^{34, 35, 36}

וזהו הפירוש הראשון של "הוי' הוא האלקים". (כלומר, שני השילובים הנזכרים לעיל נכללים עדיין בפירוש אחד של "הוי' הוא האלקים", דהיינו יחודא עילאה ויחודא תתאה.):

שני השילובים, שניהם, נכללים בפירוש הראשון של "הוי' הוא האלקים": יחודא עילאה ויחודא תתאה. הפירוש השני, שיובא בהמשך, מרחיק לכת מעבר לכך.

קטע 3 • 41

הפירוש השני: הוי' אינו אלא שם

4 ב אך פי' הב' הוא כי הנה כתיב אני הוי' הוא שמי ³⁷ פי' כי הגם שבחיי הוי' הוא בחיי אצילי [אצילות] שהוא אלקות דאיהו וחיותו חד ³⁸ בהון ואיהו וגרמוהי ³⁹ כוי

2. אך הפירוש השני הוא כך: נאמר, "אני הוי' הוא שמי". כלומר, אף שהבחינה של הוי' היא בחינת עולם האצילות, שהיא אלקות, שכן "הוא וחיותו חד בהם, והוא וכליו" וכו',

כעת מובא הפירוש השני ל"הוי' הוא אלקים". דברי ישעיהו "אני הוי' הוא שמי" מלמדים שהוי', על אף רוממותו, הוא שם; והוי' היא אצילות, עולם האצילות, שהוא אלקות, שכן שם, בלשון תיקוני הזוהר, "הוא וחיותו חד, הוא וכליו חד".

אעפ"כ [אף על פי כן] אין ערוך אליו לעצמיות ומהות א"ס ב"ה וכל בחיי אציי אינו רק בחיי שם כמשל שם של האדם אברהם שאינו ממהותו כלל כוי וכמשל זיו השמש כוי

בכל זאת אין לה שום ערך ביחס לעצמותו ומהותו של אין סוף ברוך הוא; וכל בחינת אצילות אינה אלא בחינת שם, בדומה לשמו של אדם, למשל "אברהם", שאינו חלק ממהותו כלל וכו', ובדומה לזיו השמש וכו'.

אף על פי כן, אצילות אינה נחשבת כלל לעומת עצמותו של אין סוף. היא דומה לשמו של אדם, שמאפשר לאחרים לקרוא לו אך אינו עצמותו, או לזיו השמש ביחס לשמש עצמה.

וז"ש [וזהו שכתוב] במ"ח לגבי עתיקא דהיינו מל' דא"ס כו' ומה שנמשך אור א"ס להיות ע"ס [עשר ספירות] חכמה וחסד כו' היינו שנתצמצם להתלבש בבחי' חכמה לא מיבעי בכלים

וזהו [פירוש] מה שנאמר במשנת חסידים, "לגבי עתיקא", כלומר מלכות של אין סוף וכו'. ומה שאור אין סוף נמשך ונעשה עשר ספירות, חכמה וחסד וכו', פירושו שהוא צמצם את עצמו כדי להתלבש בבחינת חכמה — ולא רק בכלים

זהו מה שהתכוונה אליו משנת חסידים באומרה "לגבי עתיקא": עתיקא כאן הוא מלכות של אין סוף, מקור שממנו נאצלת אצילות, ולצדו גם אצילות נחשבת אלקים. כאשר אור אין סוף נעשה עשר ספירות, כגון חכמה וחסד, עליו לצמצם את עצמו כדי להתלבש בחכמה; והדבר נכון לא רק ביחס לכלי הספירות.

אלא אפי' [אפילו] באורות אין זה אלא בבחי' צמצום והתלבשות אנת חכים⁴⁰ פי' אנת הוא אור א"ס ב"ה משפיל א"ע [את עצמו] בבחי' חכים

אלא גם באורות; הדבר נעשה רק בדרך של צמצום והתלבשות. "אתה חכים": פירושו ש"אתה" הוא אור אין סוף ברוך הוא, המשפיל את עצמו לבחינת "חכים",

גם אורות האצילות, ולא רק כליה, הם צמצום והתלבשות של האין-סוף. הביטוי "אתה חכים", מתפילת אליהו שבתיקוני זוהר, פירושו ש"אתה", אור אין סוף, משפיל את עצמו ונעשה "חכים".

כי במקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו⁴¹ כו' וזהו הגדול הגבור^{42, 43} ה' גדול ה' גבור שלהיות גדול וגבור צמצם ע"י ה' ולהיות נורא הם ב' צמצומים ו"ה מוהנורא כו'.

שהרי במקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו וכו'. וזהו [פירוש] "הגדול הגיבור": ה' עם "גדול" וה' עם "גיבור"; כדי להיות גדול וגיבור, הוא צמצם את עצמו באמצעות ה', וכדי להיות נורא יש שני צמצומים — ה' וה' של "והנורא" וכו'.

הגמרא מלמדת שבמקום שבו מוצאים את גדולתו של ה', שם מוצאים את ענוותנותו; כאן הדבר מתבטא ב"גדולתו": עצם גדולתו היא פעולה של השפלה עצמית. פרי עץ חיים מפרש את "הגדול הגיבור" שבתפילת העמידה כ"ה' גדול, ה' גיבור": הה' הנוספת מציינת צמצום שבאמצעותו ה' נעשה "גדול" ו"גיבור", ואילו "והנורא" מוסיף שתי אותיות, ו' וה', כנגד שני צמצומים.

קטע 4 • 51

תפילת יעקב ורחמים ללא גבול

5 וזהו ענין תפלת יעקב אם היה אלקים עמדי⁴⁴ היינו המשכה מלמעלה למטה ושמרני בדרך הזה לברר

בירורין כו' שהרי הלך לחרן מלשון חרון אף הוא מקום הקליפות והס"א [והסטרא אחרא] כו'

וזהו עניינה של תפילת יעקב: "אם אלקים יהיה עמדי" — כלומר, המשכה מלמעלה למטה; "ושמרני בדרך הזה" — כדי לברר בירורים וכו'. שהרי הוא הלך לחרן, מלשון חרון אף, שהוא מקום הקליפות והסטרא אחרא וכו'.

נדרו של יעקב בדרכו לחרן מבטא את שתי המשמעויות. "אם אלקים יהיה עמדי" היא המשכה מלמעלה למטה, ו"ושמרני בדרך הזה" מתייחס לשליחתו לברר בירורים בחרן, ששמו מזכיר חרון אף: המקום של הקליפות והסטרא אחרא, הכוחות המסתירים את הקדושה.

ואח"כ כאשר ושכתי בשלום אל בית אבי והיה⁴⁵ הוי" לי לאלקים כלומר שכחי הוי" יהיה לי בבחי' אלקים וצמצום לגבי עצמות אור א"ס

ואחר כך, כאשר "ושכתי בשלום אל בית אבי", "והיה הוי" לי לאלקים" — כלומר, בחינת הוי" תהיה עבורי בבחינת אלקים וצמצום ביחס לעצמות אור אין סוף.

"והיה הוי" לי לאלקים" היא המדרגה השנייה והנעלית יותר, לאחר שישב בשלום. לפי פירוש זה, יעקב מבקש להגיע למדרגה כה גבוהה, עד שהוי" עצמו יהיה עבורו בבחינת אלקים, כלומר צמצום, בהשוואה לעצמות אור אין סוף.

כי בחי' יעקב היא שעולה מעלה מעלה עד רום המעלות מברייח מן הקצה אל הקצה⁴⁶ כי מדת יעקב הוא נחלה בלי מצרים^{47,48} שהיא בלי גבול.

כי בחינת יעקב היא שהוא עולה מעלה מעלה, עד רום המעלות, "מברייח מן הקצה אל הקצה"; שהרי מידתו של יעקב היא "נחלה בלי מצרים", שאין לה גבול.

יעקב יכול לעלות גבוה כל כך משום שמידתו אינה מוגבלת. הוא נמשל לברייח התיכון שבמשכן, המברייח "מן הקצה אל הקצה", והוא זוכה ל"נחלה בלי מצרים" שעליה מבטיחה הגמרא למי שמתענג בשבת.

כי מדת אברהם היא חסד יש לה גבול עד כמה תתפשט מפני שיש מעכב ומונע ההתפשטות

כי למידת אברהם, שהיא חסד, יש גבול עד היכן היא מתפשטת, משום שיש דבר המעכב ומונע את התפשטותה.

למידתו של אברהם, חסד, יש גבול: החסד יכול להתפשט רק עד לנקודה שבה דבר מה מעכב אותו.

כי החסד ניתן מצד האהבה ונדיבות ויש לזה מדה וגבול עד כמה האהבה מגעת וכמה נדיבות ראוי להתנדב מצד המקבל אם ראוי לכך ועד כמה הוא ראוי כו'

כי החסד ניתן מצד האהבה והנדיבות, ויש לכך מידה וגבול: עד היכן מגיעה האהבה, וכמה נדיבות ראוי להעניק, בהתאם למקבל — האם הוא ראוי לכך, ועד כמה הוא ראוי וכו'.

החסד נובע מאהבה ומנדיבות, ואלה נמדדים: לפי מידת אהבתו של הנותן, ולפי המקבל — האם הוא ראוי ועד כמה הוא ראוי.

משא"כ מדת יעקב היא רחמנות לזה אין גבול שאע"פ [שאף על פי] שאין ראוי לכך מ"מ יש לרחם עליו כו'.

לא כן מידתו של יעקב, שהיא רחמנות; לה אין גבול, שכן אף על פי שהאחר אינו ראוי לכך, אף על פי כן יש לרחם עליו וכו'.

מידתו של יעקב היא רחמנות, ואין לה גבול. היא מתפשטת גם אל מי שאינו ראוי לה.

שובה ישראל: כבי, רחמים ותיקון אצילות

6 וזהו שובה ישראל עד⁴⁹ הוי אלקיך פיי להיות בבחי' ישראל עד שהוי יהיה בבחי' אלקים כוי כנ"ל.

וזהו [פירוש] "שובה ישראל עד הוי אלקיך": להיות בבחינת "ישראל", עד שהוי יהיה בבחינת אלקים וכו', כנזכר לעיל.

את הפסוק של שבת שובה קוראים לאור זה: "שובה ישראל עד הוי אלקיך" פירושו לעלות למדרגה הנקראת "ישראל", עד שהוי עצמו יהיה בבחינת אלקים, כלומר צמצום בלבד, קודם לעצמות ה'. זוהי התשובה לפי הפירוש השני.

וזהו ותתפלל חנה על⁵⁰ הוי על דוקא וככה תבכה הוא בחי' רחמנות כי הגם שבכיה היא מצד השמחה ג"כ מ"מ אינה שמחה לבדה

וזהו [פירוש] "ותתפלל חנה על הוי" — "על" דווקא, "ובכה תבכה": זוהי בחינת רחמים. שכן אף שבכי נובע גם משמחה, בכל זאת אין זו שמחה לבדה,

תפילתה של חנה מראה כיצד מגיעים לכך. היא התפללה "על" הוי — והמאמר מדגיש את המילה הזאת: למעלה מבחינת הוי; ובכיה המר הוא ביטוי לרחמים. בכי יכול לנבוע גם משמחה, אך לעולם לא משמחה בלבד.

שהרי בשמחת נישואין אינה מתערבת בכיה רק בשמחה שבאה מתוך צער כיתרון האור הבא⁵¹ מן החשך וכמו מי שהיה רחוק מאביו ואח"כ ראהו כוי

שהרי בשמחת חתונה אין בכי מתערב; בכי בא רק בשמחה שנובעת מצער, כמו "יתרון האור הבא מן החושך", וכמו אדם שהיה רחוק מאביו ואחר כך ראה אותו וכו'.

בשמחה פשוטה של חתונה איש אינו בוכה; דמעות באות רק עם שמחה שצומחת מתוך צער, כמו שהאור יקר במיוחד כשהוא בא מתוך החושך, או כשאדם שהיה רחוק מאביו זמן רב זוכה סוף סוף לראותו.

והרי הבכי באה מהתכללות ב' הבחי' כמו רחמנות שהיא כלולה משני בחי' ועי"נ נמשכים י"ג מדה"ר [מדות הרחמים] ויקרא⁵² הוי הוי שהויה הא' קורא וממשיך הוי הב'

והרי הבכי בא מהתכללות שתי הבחינות, כמו רחמים שכלולים משתי בחינות. ועל ידי כך נמשכות שלוש עשרה מידות הרחמים: "ויקרא הוי הוי" — הוי הראשון קורא וממשיך את הוי השני.

הבכי, אם כן, משלב שני רגשות מנוגדים, וכך גם הרחמים. רחמים כאלה ממשיכים את שלוש עשרה מידות הרחמים, הפותחות במילים "הוי הוי": הוי הראשון קורא וממשיך את השני.

כי הוי' האד הוא בא"א שם חנון ורחום ה' שכדי להיות הוי' הקדים חנון ורחום והוי' הב' בז"א להיות הוי' אל רחום וחנון כו' וכמ"ש

כי הוי' הראשון הוא באריך אנפין, שם נאמר "חנון ורחום הוי'"; כדי שתהיה בחינת הוי', "חנון ורחום" קודמים לה. והוי' השני הוא בז"א, כדי שתהיה בחינת "הוי' אל רחום וחנון" וכו'. וכמו שכתוב,

הוי' הראשון שייך לאריך אנפין, הממד החיצוני של כתר, ושם נאמר בתהילים "חנון ורחום הוי'": החנינה והרחמים קודמים לשם, מפני שהם מביאים אותו לידי גילוי. הוי' השני שייך לז"א, שם נאמר בתורה "הוי' אל רחום וחנון", כשהשם מופיע תחילה.

כי עמך הסליחה למען תורא⁵³ פ"י כשנמשך סליחה גילוי רצון בחי' א"א אזי למען תורא גילוי יו"ד דשרא על רישוי [רישיה] דביה שריא דחילו היא אור אבא

"כי עמך הסליחה למען תורא". פירוש, כאשר נמשכת סליחה — גילוי הרצון, בחינת אריך אנפין — אזי בא "למען תורא": גילוי היו"ד ששורה על ראשו, ובה שורה היראה; זהו אור אבא (חכמה).

בתהילים נאמר: "כי עמך הסליחה למען תורא". הסליחה היא גילוי של הרצון העליון, אריך אנפין; בעקבותיה באה היראה — היו"ד של הוי', שהיא אור אבא (חכמה). הדבר מתואר בלשון הארמית כיו"ד השורה על ראשו, מקום משכנה של היראה.

כי אבא יונק ממזל החי ואבא הוא שרש האצילות⁵⁴ ועי"ז נמשך בחי' הוי' היא בחי'

כי אבא יונק מהמזל השמיני, ואבא הוא שורש אצילות. ועל ידי כך נמשכת בחינת הוי', שהיא בחינת

בקבלה, אבא שואב את אורו מהתיקון השמיני מבין שלושה עשר תיקוני הזקן של אריך אנפין, הנקרא מזל; ואבא הוא שורש כל אצילות. באמצעות זאת נמשך מחדש שם הוי'.

כללות כל האצ"י וחזר להיות תיקון האצ"י כולו אחר שפגם⁵⁵ באות יו"ד כו' והיינו ע"י כי שובה ישראל עד הויה אלקיך כו':

כללות כל האצילות; וכל האצילות כולה חוזרת ומתקנת לאחר שפגם באות יו"ד וכו'. וזהו על ידי "שובה ישראל עד הוי' אלקיך" וכו'.

הוי' כולל את כל אצילות, ולכן חידושו מתקן מחדש את אצילות כולה, גם לאחר שאדם פגם ביו"ד של השם בחטא. לכך מביאה התשובה של "שובה ישראל עד הוי' אלקיך".

בעבודה

ההוראה בעבודת ה' במאמר היא התשובה של שבת שובה: לשוב "עד הוי' אלקיך" כמו חנה, שהתפללה "על הוי'" בבכי — מתוך רחמים הנובעים מכאב ומשמחה גם יחד. תשובה כזו מגיעה למעלה משם הוי' וממשיכה את שלוש עשרה מדות הרחמים והסליחה, ומתקנת את היו"ד שבשם, שהחטא פגם בה. בתפילות ראש השנה ויום הכיפורים אנו מבקשים גם: "ואתה הוא הוי' אלקינו תמלוך" — שהדרגות הנעלות ביותר ימלכו בגלוי, עד שגם החיים הגשמיים ייזונו מאלקות.

שאלות לשיחה

1. מדוע האות הראשונה של שם משולב קובעת איזה שם גובר, ומה מלמד כל סדר על הקשר של ה' עם העולם?
2. מדוע אי אפשר לפרש את דברי חז"ל שבעולם הבא אין אכילה כאילו לא יהיה בו גוף, וכיצד ייזון הגוף שיקום בתחיית המתים?
3. באיזה מובן גם הוי', האלקות שבאצילות, אינו אלא "שם" ו"אלקים" ביחס לעצמות ה'?
4. מדוע מדת הרחמים של יעקב אינה מוגבלת, ואילו לחסדו של אברהם יש מידה?
5. מדוע הבכי בא רק מתוך שמחה המעורבת בכאב, וכיצד בכי כזה ממשיך את שלוש עשרה מדות הרחמים?

מקורות והפניות

הערות

ראה לעיל סד, ב. מובא באוה"ת פ' בלק ע' א"מט. וראה באוה"ת פ' נצבים ע' א"ער.

7 בלק"א ח"ב

פרק ז מסביר שהעולם מתקיים כדבר נפרד באמצעות מלכות ושם אד', שכן "אין מלך בלא עם", ואילו שם הוי" מורה שה' הוא למעלה מן הזמן והמקום. הוא קושר את שילוב אד' בהוי" לכך שהוי" הוא למעלה מן הזמן והמקום, ומכנה את שילוב הוי" באד' יחודא תתאה, שבו עצמותו של ה' ממלאת את הזמן והמקום באמצעות מלכותו.

הערת קה"ת

פ"ז. [כ].

8 כלל בפע"ח

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Pri Etz Chaim.

הערת קה"ת

במ"ח מסי' אר"א (פ"ג מ"ה). ובפע"ח ל"מ. [כ].

9 כהדין קמצא

שם מובא אותו משל: המחשבה כלולה ומאוחדת עם הנפש המשכלת, שאינה יכולה להתקיים כשכל ללא אותיות המחשבה, "כאותו חגב שלבושו ממנו ובתוכו". לעומת זאת, הדיבור והמעשה נפרדים מן הנפש, המתלבשת בהם רק כשהיא מדברת או פועלת; לכן הם נקראים "ארץ".

הערת קה"ת

לעיל סד, ג. [כ].

10 כהדין קמצא דלבושא מיניה וביה

על הפסוק "הן האדם היה כאחד ממנו" משווים חז"ל את אדם הראשון למלאך גבריאל, "לבוש הבדים" (דניאל 10:5), ומוסיפים את האמרה הארמית: "כמו זה החגב, שלבושו ממנו ובתוכו". כאן מדובר במחשבה, שהיא לבוש המאוחד עם הנשמה הלוכשת אותו.

Bereshit Rabbah 21:5 בראשית רבה כ"א:ה'

... שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד. רבנן אמרי: כגבריאל, שנאמר (דניאל י'): והנה איש אחד לבוש הבדים, כהדין קמצא, דלבושיה מיניה וביה. ריש לקיש אמר: כיונה. מה זה בורח משליחותו של מקום, שנאמר (יונה ב'): ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה', אף זה בורח מלקיים צווי המקום. מה זה לא לן בכבודו, אף זה לא לן כבודו עמו. רבי ברכיה בשם רבי חנינא אמר: כאליהו. מה זה לא טעם טעם מות, אף זה לא היה ראוי לטעום טעם מות. היא דעתיה דרבי ברכיה בשם רבי חנין דאמר: כל זמן שהיה ...

Rabbi Papus expounded: "Behold, the man has become as one of us" – like one of the ministering angels. Rabbi Akiva said to him: Enough, Papus. He said to him: How then do you explain: "Behold, the man has become as one of us"? He said to him: That the Holy One blessed be He gave him two paths, the path of life and the path of death, and he selected for himself another path. is interpreted as "from him." He ... chose "one" path, by himself. Rabbi Yehuda bar Simon

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

פסוקה 1

1 ביאור על שובה ישראל

על פי ההערה, הנחת המאמר שערך אדמו"ר האמצעי נדפסה שם, וביאור נוסף עליו מופיע בעמ' 925 באותו כרך.

הערת קה"ת

הנחת כ"ק אדהאמ"צ נד' בסה"מ תקס"ה ח"ב ע' תתקטז. וראה שם ע' תתקכז ביאור נוסף. ד"ה להבין שרש ענין יוהכ"פ, במאמרי אדה"א הנחות תקע"ז ע' שמו, מיוסד על מאמר זה.

2 שובה ישראל

"שובה ישראל עד הוי' אלקיך, כי כשלת בעוונך". פסוק זה פותח את ההפטרה של שבת שובה, והוא מעניק למאמר הקודם ולביאור זה את כותרתו.

Hosea 14:2 הושע י"ד:ב'

שובה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעוֹנֶךָ:

Return, O Israel, unto the L-RD thy G-d; For thou hast stumbled in thine iniquity

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 2

3 איתא במ"ח

ההערה מציינת שהקטע נמצא בסוף מסכת יומא של משנת חסידים, ומפנה למאמר של הרבי על אותו פסוק משנת תשמ"ב.

הערת קה"ת

בסופו. ראה ד"ה שובה ישראל תשמ"ב.

4 בענין ז' פעמים ה' אלקים

ההערה מפנה גם לאור התורה על וארא, בענין שבע הפעמים שאומרים "הוי' הוא האלקים" בסיום יום הכיפורים.

הערת קה"ת

ראה גם אוה"ת וארא ע' קנו.

5 הוא האלקים

כשירדה האש על קרבנו של אליהו בהר הכרמל, נפלו כל העם על פניהם ואמרו: "הוי' הוא האלקים, הוי' הוא האלקים". דברים אלה נאמרים שבע פעמים בסיום תפילת נעילה, והנוסח שמביא משנת חסידים פותח את המאמר.

I Kings 18:39 מלכים א' י"ח:ל"ט

וַיֵּרָא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ הִי הוּא הָאֱלֹהִים הִי הוּא הָאֱלֹהִים:

And when all the people saw it, they fell on their faces; and they said: 'The L-RD, He is G-d; the L-RD, He is G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

6 יש בי שילובים

המאמר הקודם מסביר את "הוי' הוא האלקים" כיחודא עילאה ויחודא תתאה: שילוב הוי' באלקים ובאד', ושילוב אלקים ואד' בהוי', המקבילים ל"אחד" שבקריאת שמע ול"בורך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". עוד נאמר שם, משום כך אומרים קריאת שמע בערב ובבוקר, כנגד שמים וארץ.

הערת קה"ת

11 אלף אלפים

במראה דניאל על עתיק יומין נאמר: "אלף אלפים ישמשוניה וריבוא רבבות לפניו יקומון". הביטוי מתאר את העולמות הרבים מספור הנמשכים מן הדיבור העליון.

Daniel 7:10 דניאל ז':

נהר דייגור נגד ונפק מן קדמוהי אלף אלפין ישמשונה ורבו רבון קדמוהי יקומון דינא יתב וספרין פתיחו:

A fiery stream issued And came forth from before him; thousand thousands ministered unto him, And ten thousand times ten thousand stood before him; The judgment was set, And the books were opened

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דניאל ז', י.

12 הערת קה"ת מפנה ל-II Samuel 12:8 למילים האלה.

II Samuel 12:8 שמואל ב י"ב:ח'

ואתנה לך את־בית אדניך ואת־נשי אדניך בחיקך ואתנה לך את־בית ישראל ויהודה ואם־מעט ואספה לך כהנה וכהנה:

and I gave thee thy master's house, and thy master's wives into thy bosom, and gave thee the house of Israel and of Judah; and if that were too little, then would I add unto thee .so much more

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

13 ואין כ' בראים שוים

הרואה אוכלוסיות גדולות מישראל מברך את ה' "חכם הרוים", מפני שאין דעותיהם שוות ואין פרצופיהן שווים. הערת קה"ת מביאה זאת בהקשר של "אין שני יצורים דומים זה לזה".

Berakhot 58a:3 ברכות נ"ח א':ג'

תנו רבנן: הרוֹאֶה אוֹכְלוֹסִי יִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר: "בְּרוּךְ ... חֹכֵם הָרוּיִם" — שְׁאִין דְּעֵתָם דּוּמָה זֶה לָזֶה, וְאִין פְּרָצוּפֵיהֶן דּוּמִים זֶה לָזֶה. בְּן זוֹמָא רָאָה אוֹכְלוּסָא עַל גַּב מַעְלָה בְּהַר הַבֵּית, אָמַר: "בְּרוּךְ ... חֹכֵם הָרוּיִם וּבְרוּךְ ... שְׂבָרָא כָּל אֱלוֹ לִשְׁמַשְׁנִי".

The Rabbis have taught : Who sees crowds of Israelites should say "Blessed... Who art wise in secrets," because their minds differ and their faces differ. Ben Zoma saw a crowd on top of the ascent of the Temple Mount and said, "Blessed... Who art wise in secrets, and blessed...Who hast .created all these to serve me

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

Sanhedrin 38a:2 סנהדרין ל"ח א':ב'

יהודה וחזקיה בני רבי חייא הוו יתבי בסעודתא קמי רבי, ולא הוו קא אָמְרִי וְלֹא מִידִי. אָמַר לְהוּ: אֲנִיבְרו חֲמָרָא אֲדִרְדְּקִי כִי הִכִּי דְלִימְרו מִילְתָּא. כִּין דְּאִיבְסוּם, פְּתַחוּ וְאָמְרוּ: אִין בְּן דָּוִד בָּא עַד שְׂיִכְלוּ שְׁנֵי בְתִי אֲבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, וְאֵלוּ הֵן: רֹאשׁ גּוֹלָה שְׂבַבְכָּל וְנָשִׂיא שְׂבַבְרִין יִשְׂרָאֵל, שְׁנָאֵמַר: "וְהִנֵּה לְמַקְדָּשׁ וְלֶאֱזוֹן נִגַּף וְלִצּוֹר מְכֻשׁוֹל לְשָׁנִי בְתִי יִשְׂרָאֵלִי".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ברכות נח, א. סנהדרין לח, א.

14 ומבשרי אחזה

"ומבשרי אחזה אלוה". הטקסט מביא את דברי איוב כדי להציג את גוף האדם כדוגמה לריבוי השונות; בדפוס שלפנינו כתוב "אזיה" במקום "אחזה".

Job 19:26 איוב י"ט:כ"ו

ואחר עזרי נקפוזאת ומבשרי אחזה אלוה:

And when after my skin this is destroyed, Then without my flesh shall I see G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב יט, כו.

15 הערת קה"ת מפנה ל-Numbers 29:13 למילים האלה.

Numbers 29:13 במדבר כ"ט:י"ג

והקרבנתם עלה אשה ריח ניחח לה פרים בני־בקר שלשה עשר אילים שנים כבשים בני־שנה ארבעה עשר תמימים יהיו:

and ye shall present a burnt-offering, an offering made by fire, of a sweet savour unto the L-RD: thirteen young bullocks, two rams, fourteen he-lambs of the first year; they shall be without blemish

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 3

16 מחנה מיכאל באהבה

ריש לקיש מסביר את הפסוק "עושה שלום במרומיו": מיכאל כולו שלג וגבריאל כולו אש, ובכל זאת הם עומדים זה לצד זה ואינם מזיקים זה לזה. בהערת קה"ת מצוין המקור בהקשר למחנות מיכאל וגבריאל.

Bamidbar Rabbah 12:10 במדבר רבה י"ב:י'

Devarim Rabbah 5:12 דברים רבה ה':י"ב

הערת קה"ת

ראה במד"ר יב, י. דב"ר ה, יב. תנחומא ויגש ו.

17 מחנה מיכאל באהבה ומחנה גבריאל ביראה

על "ממשלה ופחד עמו" אומר המדרש ש"ממשלה" הוא מיכאל, שהוא משלג, ו"פחד" הוא גבריאל, שהוא מאש, ואף אחד מהם אינו מזיק לחברו. מים קשורים לחסד ולאהבה, ואש לגבורה וליראה. בהערת קה"ת מצוין המקור כ"י:12, לפי מספור של מהדורה אחרת.

Bamidbar Rabbah 12:8 במדבר רבה י"ב:ח'

18 אברהם מדת אהבה יצחק יראה

ה' מכנה את ישראל "זרע אברהם אוהבי": אהבה היא מידתו של אברהם.

Isaiah 41:8 ישעיהו מ"א:ח'

ואתה ישראל עבדי יעקב אשר בחרתיך זרע אברהם אהבי:

But thou, Israel, My servant, Jacob whom I have chosen, The seed of Abraham My friend

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Genesis 31:42 בראשית ל"א:מ"ב

לולי אֱלֹקִי אָבִי אֱלֹקֵי אֲבֹרָהּ וּפְחַד יִצְחָק הָיָה לִי כִי עָתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי אֶת־עֲנָנִי וְאֶת־יָגִיעַ כְּפִי רָאָה אֱלֹקִים וַיּוֹכַח אֹמֶשׁ:

Except the G-d of my father, the G-d of Abraham, and the Fear of Isaac, had been on my side, surely now hadst thou sent me away empty. G-d hath seen mine affliction and the labour of my hands, and gave judgment yesternight

המקור בהקשר למחנות מיכאל וגבריאל.

Midrash Tanchuma, Vayigash 6:3-4 מדרש תנחומא, ויגש ויג' ד' וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו. זֶה שְׁאֵמֵר הַכְּתוּב: הַמֶּשֶׁל וּפְחַד עֲמֹ עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרְמִיּוֹ (איוב כה, ב). הַמֶּשֶׁל, זֶה מִיכָאֵל. וּפְחַד, זֶה גַּבְרִיאֵל. מִיכָאֵל מִן הַמַּיִם וְגַבְרִיאֵל מִן הָאֵשׁ, וְהֵן עֹמְדִין לְפָנֵי הַשְּׂכִינָה וְאֵינָן מוֹיָקִין זֶה אֶת זֶה. הָיוּ אוֹמְרִים, עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרְמִיּוֹ. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, כָּל הַרְקִיעַ שֶׁל מַיִם וְהַמַּלְאָכִים שֶׁל אֵשׁ וּמִשְׁרָתוֹ אֵשׁ לְחֹט, וְאֵין הַמַּיִם מְכַבִּין אֶת הָאֵשׁ וְלֹא הָאֵשׁ שׂוֹרֵף אֶת הַמַּיִם. יְהוּדָה וְיוֹסֵף, זֶה אָרִי וְזֶה שׁוֹר. אֶתְמוּל מִתְנַגְּחִין זֶה עַם זֶה, וְעַכְשָׁיו הוּא מְשַׁלְּחוֹ אֶצְלוֹ, ...

And he sent Judah before him. Scripture states elsewhere in reference to this verse: Dominion and fear are with Him; He maketh peace in His high places (Job 25:2). In this instance, dominion refers to Michael, and fear alludes to Gabriel. Though Michael was fashioned from water, and Gabriel was formed out of fire, when they stood in the presence of the Holy Spirit they did not affect each other adversely. Hence it says: He maketh peace in His high places. R. Simeon main- ... tained that though the entire firmament is

Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain) • Midrash Tanchuma-Yelammedenu, trans. Samuel A. Berman (CC-BY)

24 וצבא השמים לך משתחוים

תפילתם של הלויים: "אתה הוא הוי' לבדך ... ואתה מחיה את כולם, וצבא השמים לך משתחוים". ההשתחויה של צבא השמים היא הביטול שנמשך מהוי'.

Nehemiah 9:6 נחמיה ט:ו

אֲתֶּה-הוּא ה' לְבַדְּךָ אֲתֶּה עֲשִׂיתָ אֶת-הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל-צָבָאם הָאָרֶץ וְכָל-אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים וְכָל-אֲשֶׁר בָּהֶם וְאֲתֶּה מְחִיָּה אֶת-כָּלם וְצָבֵא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים:

Thou art the L-RD, even Thou alone; Thou hast made heaven, the heaven of heavens, with all their host, the earth and all things that are thereon, the seas and all that is in them, and Thou preservest them all; and the host of heaven worshippeth Thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

נחמיה ט, ו.

25 כדי שיתחברו ב' בחי' . או שיגביה התחתון . . או שירד העליון

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ע"ל ר"פ ואתחנן. וש"נ. [כ].

26 כי עין בעין יראו

"כי עין בעין יראו, בשוב הוי' ציון": ראייה גלויה של האלוקות לעתיד לבוא.

Isaiah 52:8 ישעיהו נ"ב:ח'

קול צִפְּנִיה נִשְׁאָר קול יְחִידוֹ יִרְנְנוּ כִּי עֵין בְּעֵין יֵרְאוּ בְּשׁוּב ה' צִיּוֹן:

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to Zion

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיה נב, ח.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה ישע"י מא, ח. בראשית לא, מב. מא"א אות א, קלו. אות י, מד. קה"י בערך אברהם ויצחק. ובכ"מ.

19 אין מלך בלא עם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

בחי' וישב לח, ל. סי' החיים פי' גאולה, פ"ב. עמק המלך ש' שעה"מ רפ"א. וראה פדר"א פ"ג.

20 אין מלך בלא עם

רבנו בחי כותב שהשם אלקים בסיפור הבריאה מציין את ה' כמלך העולם, ולכן בראש השנה, שבו נברא העולם, אומרים "המלך הקדוש", "שאין מלך בלא עם".

Rabbeinu Bahya, Bereshit 38:30 רבנו בחי, בראשית ל"ח:ל'

21 אין מלך בלא עם

לפני בריאת העולם נמלך הקדוש ברוך הוא בתורה, והיא השיבה: "אם אין צבא ואין מחנה למלך, על מי ימלוך? ואם אין עם שיקלס את המלך, היכן כבודו של המלך?" בהערת קה"ת מובא המקור לצד האמירה "אין מלך בלא עם".

Pirkei DeRabbi Eliezer 3:5 פרקי דרבי אליעזר ג:ה'

מִיָּד נִתְּעַץ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּתּוֹרָה שֶׁשָּׂמָה תוֹשִׁיָּה לְבָרָא אֶת הָעוֹלָם. הַשִּׁיבָה לוֹ וְאָמְרָה: רְבוֹן הָעוֹלָמִים, אִם אֵין צָבָא וְאִם אֵין מִחְנֶה לְמֶלֶךְ – עַל מָה הוּא מוֹלֵךְ? וְאִם אֵין עַם מְקַלְסִין לְמֶלֶךְ אֵי זֶה הוּא כְבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ? שְׁמַע אָדוֹן הָעוֹלָם וְעָרַב לוֹ. אָמְרָה תּוֹרָה: בִּי נִתְּעַץ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבָרָא אֶת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, יד): "לִי עֲצָה וְתוֹשִׁיָּה" וְכו'. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל מַלְכוּת שֶׁאֵין לָהּ יוֹעֲצִים, אֵין מַלְכוּתָהּ מַלְכוּת. וּמִנֵּזֶן אָנוּ לְמִדִּים? מִמַּלְכוּת בֵּית דָּוִד שֶׁהָיוּ לָהּ ...

Forthwith the Holy One, blessed be He, took counsel with the Torah whose name is Tushijah (Stability or Wisdom) with reference to the creation of the world. (The Torah) replied and said to Him: Sovereign of the worlds! if there be no host for the king and if there be no camp for the king, over whom does he rule? If there be no people to praise the king, where is the honour of the king? The Holy One, blessed be He, ... heard this and it pleased Him. The

Pirke DeRabbi Eliezer, Sefaria Vocalized Edition (Public Domain) • Pirke de Rabbi Eliezer, trans. Rabbi Gerald Friedlander, London, 1916 (Public Domain)

22 המשל ופחד עמו עושה שלום

דברי בלדד: "הממשלה והפחד עמו; עושה שלום במרומיו". המדרש מפרש שה' עושה שלום בין מלאכי המים למלאכי האש.

Job 25:2 איוב כ"ה:ב'

הַמֶּשֶׁל וּפְחַד עֲמֹ עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרְמִיּוֹ:

Dominion and fear are with Him; He maketh peace in His high places

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב כה, ב.

23 המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו

"ממשלה" הוא מיכאל ו"פחד" הוא גבריאל; מיכאל הוא ממים וגבריאל מאש, והם עומדים לפני השכינה ואינם מוזיקים זה לזה. בהערת קה"ת מצוין

of the Shekinah; as it is said, "And they beheld G-d, and did .eat and drink" (Exod. xxiv. II)

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת
ברכות יז, א.

31 אלא הוא עולם התחייה

שם מבאר אדמו"ר הזקן את המחלוקת: הרמב"ם מפרש את דברי חז"ל "העולם הבא אין בו אכילה" כמתייחסים לעולם הנשמות, והרמב"ם משיב שאם כך אין הגמרא מלמדת דבר חדש, שהרי נשמה בלי גוף אינה אוכלת; לכן הכוונה לזמן התחייה, שבו האדם יהיה בגוף ואף על פי כן לא יאכל. הקטע הנוכחי מציג את אותו טיעון בקצרה.

הערת קה"ת

כדעת הרמב"ם וראה לעיל פי' צו טו, ג. ובהמצויין שם. באוה"ת קת"ע תתש מצייני: "ורבינו ז"ל בכל הדרושים הזכיר רק דעת הרמב"ם לבד".

32 משה בהר ארבעים יום

המדרש שואל ממה אכל משה כשקיבל את התורה, ומשיב: מזיו השכינה, כפי שנאמר: "ואתה מחיה את כולם". כאן מביאים זאת כמקור לכך שגוף גשמי ניזון מרוחניות. (בהערת קה"ת מצוין המקור כ"ח:47, לפי מספור של מהדורה אחרת.)

Shemot Rabbah 47:7 שמות רבה מ"ז:

דבר אחר: ויאמר ה' אל משה כתב לך את הדברים האלה, הה"ד (תהלים קיט): טוב לי כי ענית למען אלמד חקך, לטובתו של משה נתענה ק"כ יום, שקבל את התורה. ומאין היה משה אוכל? מזיו השכינה, שנאמר (נחמיה ט): ואתה מחיה את כולם. דבר אחר: מאין היה אוכל? מן התורה, שנאמר (יחזקאל ג): בן אדם את אשר אתה תמצא אכול ואוכלה. למה? שהתורה מתוקה, שנאמר (תהלים יט): ומתוקים מדבש ונופת צופים. דבר אחר: מלחמה של תורה, כדכתיב (משלי ט): לכו לחמו בלחמי. מנין שלא ישן ולא נתנמנם? משל למלך שהיה ...

Another matter, "the L-rd said to Moses: Write for yourself these matters" (Exodus 34:27) – that is what is written: "It is good for me that I was afflicted, so I might learn Your statutes" (Psalms 119:71). It was for Moses's benefit that he fasted the one hundred and twenty days that he received the Torah. From what would Moses eat? It was from the aura of the Divine Presence, as it is stated: "And You sustain them all" (Nehemiah 9:6). Another matter, from what did he eat?

... It was

Daat Shemot Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

33 גבי משה בהר . . ניזונין מן הרוחניות

המילים כאן מצטטות את Shemot Rabbah 47:8. הקטע מופיע למטה.

Shemot Rabbah 47:8 שמות רבה מ"ח:

דבר אחר: מנין היה משה יודע כמה ימים עשה? כתיב: ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה. ומנין שאין למעלה לילה? שנאמר (שם קלט): גם חושך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה. ומנין היה יודע? שנאמר (דברים ז): ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים. וכתיב: ואשב בהר. אמור מעתה, בשעה שמדבר עמו, היה עומד ובשעה שמסתלק ממנו היה יושב ושונה. מה שלמד נמצאת מקיים, ואנכי עמדתי בהר. ואשב בהר, בשעה שהיה מדבר עמו, היה

27 וראו כל בשר יחדיו

"ונגלה כבוד הוי', וראו כל בשר יחדיו". כאן מפרשים שהאור העליון יתגלה בתוך הגשמיות עצמה.

Isaiah 40:5 ישעיהו מ"ה:

ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken .it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
ישע"י מ, ה.

28 נפלה לא תוסיף

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
עמוד ה, ב.

29 קום לא תוסיף עוד

הגמרא אומרת שב"אשרי" אין פסוק המתחיל באות נ', בגלל הפסוק הזה על נפילת ישראל, ושכאן ישראל קוראים אותו בדרך של נחמה: "נפלה ולא תוסיף לנפול, קום בתולת ישראל". הקריאה הזאת, כמו הקריאה כאן, הופכת את הפסוק להבטחה.

Berakhot 4b:21-22 ברכות ד' כ"א-כ"ב

אמר רבי יוחנן: מפני מה לא נאמר נון ב"אשרי" — מפני שיש בה מפלתו של שונאי ישראל, דכתיב: "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל". במערכא מתרצי לה הכי: "נפלה ולא תוסיף לנפול עוד, קום בתולת ישראל". אמר רב נחמן בר יצחק: אפילו הכי, תזר דוד וסמכון ברוח הקדש, שנאמר "סומך ה' לכל הנפלים".

R. Johanan said: Why is there no verse beginning with the letter N in that Psalm ? Because it would refer to the downfall of Israel's enemies; as it is written, "Fallen (Naphelah) is the virgin of Israel, she shall no more rise" (Amos v. 2). In the West they interpret the verse thus: "She is fallen, but she shall no more fall; rise, O virgin of Israel." Rab Nahman b. Isaac said : Even so, David refers to it and finds support for ... Israel in the Holy Spirit; as

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

30 שאין בו לא אכילה כו' אלא צדיקים יושבין

"העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה... אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה". כאן מוכיחים שהגוף יוסיף להתקיים שם, כשהוא ניזון מתענוג זה.

Berakhot 17a:12 ברכות י"ז א"ב

מרגלא בפומיה דרב: לא כעולם הזה העולם הבא. העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה ולא פריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, שנאמר: "ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו".

It was a favourite saying of Rab : Not like this world is the world to come. In the world to come there is neither eating nor drinking; no procreation of children or business transactions; no envy or hatred or rivalry ; but the righteous sit enthroned, their crowns on their heads, and enjoy the lustre

39 דאיהו וחיוהי חד בהון ואיהו וגרמוהי

בהקדמה לתיקוני זוהר נאמר שבעשר הספירות של אצילות המלך נמצא בתוכן: "הוא וכליו אחד בהם, הוא וחיותיו אחד בהם"; ואין הדבר כך בעשר הספירות של בריאה. לכן אצילות נקראת אלקות.

Tikkunei Zohar 3b:9-10 תקוני זוהר ג' ב:ט-י

דעשר ספירות דאצילות מלכא בהון, איהו וגרמיה חד בהון, איהו וחיוהי חד בהון, מה דלאו הכי בעשר ספירות דבריאה, דלאו אינון וחיוהו חד, לא אינון וגרמיהו חד. ועלת על כלל הוא נהיר (נ"א נחית) בעשר ספירות דאצילות, ובעשר ספירות דבריאה, ונהיר בעשר כתות דמלאכיא, ובעשר גלגלי דרקיעא, ולא אשתני בכל אתר.

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

40 אנת חכים

בתפילתו של אליהו (פתח אליהו): "אתה חכם, ולא בחכמה ידועה; אתה מבין, ולא בבינה ידועה". הטקסט מפרש את "אתה חכם" כאור אין סוף שמנמיך את עצמו לבחינת חכמה.

Tikkunei Zohar 17b:3-4 תקוני זוהר י"ז ב:ג-ד

אנת חכים ולא בחכמה ידיעא. אנת הוא מבין ולא מבינה ידיעא. לית לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא. ולאחזאה לון איך אתנהיג עלמא בדינא וברחמי דיניון צדק ומשפט כפום עובדיהון דבני נשא. דין איהו גבורה. משפט עמודא דאמצעיתא. צדק מלכותא קדישא. מאוני צדק *תרין סמכי קשוט. הין צדק אות ברית. כלא לאחזאה איך אתנהיג עלמא.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

41 במקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו

רבי יוחנן אומר: "כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקדוש ברוך הוא, שם אתה מוצא ענוותנותו"; הדבר כתוב בתורה, שנשה בנביאים ונאמר בפעם השלישית בכתובים. הטקסט מיישם זאת על אור אין סוף שמנמיך את עצמו לבחינת "חכם".

Megillah 31a:12-13 מגילה ל"א א:יב-יג

אמר רבי יוחנן: כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקדוש ברוך הוא, אתה מוצא ענוותנותו. דבר זה כתוב בתורה, ושנוי בנביאים, ומשולש בכתובים. כתוב בתורה: "כי ה' אלקיכם הוא אלקי האלקים ואדוני האדונים", וכתוב בתורה: "עושה משפט יתום ואלמנה". שנוי בנביאים: "כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש וגו'", וכתוב בתורה: "ואת דכא ושלפל רוח", משולש בכתובים, דכתיב: "סולו לרוכב בערכות בקה שמו", וכתוב בתורה: "אבי יתומים"...

Yohanan said: Wherever you find [mentioned in the Bible] the power of the Holy One, blessed be He, you also find his humility. This fact is stated in the Torah, repeated in the Prophets, and stated a third time in the [Sacred] Writings. It is written in the Torah, "For the L-rd your G-d, He is the G-d of gods and L-rd of lords," and it says immediately afterwards, "He executes justice for the orphan and widow" (Deuteronomy 10:17). It is repeated in the Prophets: "For ... thus said He who

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

הערת קה"ת

מגילה לא, א. וראה סה"מ תש"ח ע' רכח בהערה.

יודע שהוא יום, ובשעה שהיה אומר לו: למוד תורתך, היה יודע שהוא לילה. וכן ...

Another matter, how did Moses know how many days he had spent? It is written: "He was there with the L-rd forty days and forty nights." From where is it derived that there is no night On High? As it is stated: "Even darkness does not darken for You. The night, as day, illuminates. Darkness and light are the same" (Psalms 139:12). How did he know? As it is stated: "I stood on the mountain like the first days" (Deuteronomy 10:10), and it is written: "I sat on the moun-
... 'tain

Daat Shemot Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

ראה שמו"ר מז, ח.

34 וכמו שיהי לע"ל

לפי ההערה, באור התורה שם נכתב שהתגלות העתיד לבוא מכונה "מלמטה למעלה", ואילו כאן היא מתוארת כהמשכה מלמעלה; ההערה מפנה גם לעמ' 68 שם.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת ואתחנן ע' צב ושם כי דהגילוי לע"ל נק' מלמטלמ"ע. וראה שם ע' סח.

35 שו"ת בהוי" — עוד

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ברכות (ד, ב). [כ].

36 עמוס מקונו: "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל". כאן מפרשים את "קום" כעלייה מלמטה, שלא תהיה עוד הדרך כאשר האור יימשך מלמעלה.

Amos 5:2 עמוס ה:ב

נפלה לא-תוסיף קום בתולת ישראל נטשה על-אדמתה אין מקימה:
The virgin of Israel is fallen, She shall no more rise; She is
cast down upon her land, There is none to raise her up

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 4

37 אני הוי' הוא שמי

"אני הוי', זה שמי, וכבודי לא אתן לאחר". הטקסט מדגיש שהוי' נקרא "שם".

Isaiah 42:8 ישעיהו מ"ב:ח

אני ה' הוא שמי וכבודי לא אחר לא אאתן ותהלתי לפסילים:
I am the L-RD, that is My name; And My glory will I not give
to another, Neither My praise to graven images

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

(ישע"י מב, ח). [כ].

38 דאיהו וחיוהי חד

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ת"ז בהקדמה.

and the middle bar in the midst of the boards, which shall
pass through from end to end
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

47 מדת יעקב היא נחלה בלי מצרים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
שבת קיח, סע"א.

48 נחלה בלי מצרים

מי שמתענג בשבת נותנים לו "נחלה בלי מצרים", כפי שנאמר בפסוק:
"והאכלתיך נחלת יעקב אביך". הגמרא ממשיכה ומסבירה, בראש העמוד
הבא, שאין זו נחלת אברהם או יצחק, אלא נחלת יעקב, שעליו נאמר:
"ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה".

Shabbat 118a:7-8 שבת קי"ח א:ז-ח

... "ביום בא גוג". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי: כָּל הַמַּעֲנֵג אֶת הַשֶּׁבֶת
נוֹתֵן לוֹ נַחֲלָה בְּלִי מִצְרַיִם, שְׁנָאֵמַר: "אֲזַ תִּתְּעַנֵּג עַל ה' וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל
כַּמָּתִי אֶרֶץ וְהֶאֱכַלְתִּיךָ

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

פסקה 6

49 שובה ישראל עד הוי אלקיך

"שובה ישראל עד ה' אלקיך, כי כשלת בעוונך". המאמר מפרש את המילה
"עד" לא במשמעות "אל", אלא "עד ש-": שוב עד שהוי עצמו יהיה בבחינת
אלקים.

Hosea 14:2 הושע י"ד:ב

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעוֹנֶיךָ:

Return, O Israel, unto the L-RD thy G-d; For thou hast stum-
bled in thine iniquity

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

50 ותתפלל חנה על הוי על דוקא ובכה תבכה

"והיא מרת נפש, ותתפלל על הוי ובכה תבכה". המאמר מפרש "על הוי"
כ"מעל למדרגת הוי", שאליה מגיעים באמצעות הרחמים שהבכי מבטא.

I Samuel 1:10 שמואל א א:י

וְהִיא מֵרַת נֶפֶשׁ וַתִּתְפַּלֵּל עַל-ה' וּבָכָה וַתִּבְכֶּה:

and she was in bitterness of soul—and prayed unto the
L-RD, and wept sore

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

51 כיתרון האור הבא מתוך החושך

"וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות, כיתרון האור מן החושך". כאן
מתוארת השמחה הנולדת מתוך כאב, המביא לידי דמעות.

Ecclesiastes 2:13 קהלת ב:יג

וְרִאִיתִי אֲנִי שֵׁשׁ יִתְרוֹן לַחֲכָמָה מִן-הַסִּכְלוֹת כִּי-יִתְרוֹן הָאֹר מִן-הַחֹשֶׁךְ:

Then I saw that wisdom excelleth folly, as far as light excel-
leth darkness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה קהלת ב, יג.

52 ויקרא הוי הוי

"ויעבור הוי על פניו ויקרא: הוי הוי אל רחום וחנון..." — פתיחת י"ג
מידות הרחמים. המאמר מפרש את הוי הראשון כמי שקורא וממשיך את

42 הגדול הגבור ה' גדול ה' גבור

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Pri Etz Chaim.

הערת קה"ת

פע"ח שער העמידה פ"ב.

43 הגדול הגבור ה' גדול ה' גבור

בכוונות העמידה, פרי עץ חיים קורא את "הגדול" כ"ה' גדול", וכך גם את
"הגיבור" ר"הנורא": הה"א הנוספת היא המוחין של אבא היורדים למדות
של ז"א, והווי"ו של "הנורא" היא הארה מיסוד של אבא.

Pri Etz Chaim, Gate of the Silent Prayer 12:14-15 פרי עץ חיים,

שער העמידה י"ב:י"ד-ט"ו

אחר כך במלת הגדול הגבור והנורא, תכיון, שיתפשטו במקום
האמיתי, שהם בחג"ת דו"א, הנקרא גדול גבור נורא, ואז ממילא גם
הג"ת שהיו עומדין בכאן, הנה הם עתה יורדין למטה במקום נה"י דו"א,
והרי המוחין דאבא עתה נגמר תיקונם: גם תכיון להוריד גם המוחין
דקטנות כנ"ל, מסע ב', אל מקום ג' אמצעיות. אמנם, כשתכיון בסוד
מוחין דג' אמצעיות דאבא, תכיון, בסוד ה' הרומז בכאן - הגדול הגבור
הנורא, ה' יתירה בכל יתבה. לרמז, שהם מוחין דאבא, ה' עלאה,
היורדת אל ג' אמצעיות הנקרא גדול, ולא הגדול, וזהו הגדול, ה' גדול.

פ"י ...

Pri Etz Chaim (Public Domain)

פסקה 5

44 אם היה אלקים עמדי

נדרו של יעקב בצאתו להרן: "אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר
אנכי הולך, ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש". הטקסט מפרש את הביטוי
"אלקים עמדי" כהמשכה מלמעלה.

Genesis 28:20 בראשית כ"ח:כ

וַיֹּדֶר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם-יְהִיָּה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר
אֲנִכִּי הוֹלֵךְ וְנָתַן-לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבִגָּד לְלַבֵּשׁ:

And Jacob vowed a vow, saying: 'If G-d will be with me, and
will keep me in this way that I go, and will give me bread to
eat, and raiment to put on

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

45 ושבת בשלום אל בית אבי והיה הוי לי לאלקים

"ושבתי בשלום אל בית אבי, והיה הוי לי לאלקים". הטקסט מפרש זאת
כך: "הוי יהיה לי בבחינת אלקים" — גם הוי נעשה צמצום ביחס לעצמות
אור אין סוף.

Genesis 28:21 בראשית כ"ח:כ"א

וְשָׁבְתִי בְשָׁלוֹם אֶל-בֵּית אָבִי וְיְהִי ה' לִי לֵאלֹהִים:

so that I come back to my father's house in peace, then shall
the L-RD be my G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

46 מבריה מן הקצה אל הקצה

הבריה התיכון של קירות המשכן "מבריה מן הקצה אל הקצה". הטקסט
מיישם את הביטוי על יעקב, שמדתו מגיעה מן הקצה התחתון ועד הקצה
העליון.

Exodus 26:28 שמות כ"ו:כ"ח

וְהַבְרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מִבֶּרֶחַ מִן-הַקֶּצֶה אֶל-הַקֶּצֶה:

הוי השני.

Exodus 34:6 שמות ל"ד:ו'

וַיַּעֲבֹר ה' עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חַסֵּד וְאֱמֶת:

And the L-RD passed by before him, and proclaimed: 'The L-RD, the L-RD, G-d, merciful and gracious, long-suffering, ;and abundant in goodness and truth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

53 כי עמך הסליחה למען תורא

"כי עמך הסליחה למען תיוורא". הסליחה, שמקורה באריך אנפין, מביאה ליראה — היו"ד של הוי והאור של אבא.

Psalms 130:4 תהילים ק"ל:ד'

כִּי־עִמָּךְ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּירָא:

For with Thee there is forgiveness, that Thou mayest be .feared

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

54 אבא . . שרש האצילות

ההערה מצטטת את המילים שנאמרו שם: "אבא מקנן באצילות". בקטע ההוא מסביר אדמו"ר הזקן שעליות העולמות מגיעות עד חכמה, תחילת ההשתלשלות, מפני שאבא — הביטול של חכמה — מקנן באצילות; ואילו בבריאה, יצירה ועשיה חכמה אינה מתגלה, כמאמר "אימא מקננא בכורסיא".

הערת קה"ת

ע"ל בהר (מב, סע"ד): אבא מקנן באצ"י. [כ].

55 שהוי הא' קורא וממשיך הוי' הב' . . אחר שפגם

על פי ההערה, הקטע מן "הוי' הראשון קורא וממשיך את הוי' השני" ועד "לאחר שפגם" מובא שם, באור התורה על כי תשא, הפרשה שבה נאמרות שלוש עשרה מידות הרחמים.

הערת קה"ת

קטע מובא באוה"ת תשא ע' ב'סז.

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו והערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך (Public Domain); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Pirke DeRabbi Eliezer, Sefaria Vocalized Edition (Public Domain); Pirke de Rabbi Eliezer, trans. Rabbi Gerald Friedlander, London, 1916 (Public Domain); Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain); Midrash Tanhuma-Yelammedenu, trans. Samuel A. Berman (CC-BY); Daat Shemot Rabbah (Public Domain); Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); Daf Shevui (CC0); Pri Etz Chaim (Public Domain).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. [/https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha) (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיזם חינוכי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך likuteitorah.com/he/likutei-torah/shabbos-shuvah/2/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק